

## 1. Uslovi za razvoj pismenosti

1. Čitanje je aktivnost kojom se otkriva značenje. Da bi čitalac razumeo tekst, potrebno je da poseduje prethodno znanje.
2. Na uspešno čitanje utiču mnogi faktori: kontekst onoga što se čita; forma u kojoj je tekst napisan; stil pisca; cilj s kojim je tekst napisan, ali i životna iskustva, karakter čitaoca i sredina u kojoj živi.
3. Pisanje je simbolički sistem – sredstvo prikazivanja misli, ideja i osećanja, način da se putem simbola drugima saopšte ideje i osećanja.
4. Stav ili sklonost deteta prema čitanju i pisanju u velikoj meri određuju njegov uspeh u ovim aktivnostima.
5. Učenicima treba ukazivati na pojedinačne aspekte pisanja (ispravno pisanje reči, struktura rečenice, upotreba pravopisnih znakova, forma u kojoj se piše). Ovi aspekti predstavljaju važne činioce procesa pisanja, koji se mogu naučiti uz pomoć niza tehnika na osnovu kojih se otkriva smisao onoga što je napisano.
6. Čitanje naglas može značajno doprineti savladavanju procesa čitanja i pisanja. Kada čitamo pred publikom, to nam stvara zadovoljstvo zasnovano na osećaju da pripadamo *klubu pismenih*.
7. Kontekst u kome se čitalac nalazi prilikom čitanja može odrediti prirodu individualnog čitalačkog iskustva. Čitanje naučnog teksta pred određenom publikom ili skandiranje pesme sa celim odeljenjem predstavljaju dva različita iskustva, dok se nastavnik koji pažljivo sluša razlikuje od slučajnog posmatrača.
8. Postoji niz razloga zbog kojih svako dete na jedinstven način reaguje na određeni tekst: društveno iskustvo, kulturne veze, lična tumačenja reči i izraza, odnosi sa drugima i stav prema poruci koju pisac prenosi.
9. Čitanje u grupi dovodi do toga da čitaoci razmenjuju svoja mišljenja i pitanja koja imaju u vezi s određenom temom i na taj način utiču jedni na druge, što se ogleda u načinu razmišljanja o pročitanoj.
10. Učenje čitanja i pisanja predstavljaju tesno povezane procese. Učenik koji u toku čitanja beleži sopstvene misli, u stvari razmišlja o njima dok ih sastavlja, prerađuje, ponovo formuliše i prepravljajući završnu verziju.
12. Nastavnici treba svojim učenicima da čitaju tokom dana, ponekad ponavljajući isti tekst. Takođe, dobro je da odvoje vreme u kome deca mogu samostalno da čitaju. Učenike treba upoznati sa što raznovrsnijim tekstovima. Treba im dati prave razloge zbog kojih će neke tekstove ili delove tekstova želeći ponovo da pročitaju jer će na taj način unaprediti tečnost svog čitanja.
13. Nastavnici mogu da odaberu knjige koje sadrže neki zajednički element: pisca, formu ili strukturu, temu, vreme i mesto radnje, odnosno knjige koje se bave suprotnim gledištima. Takav izbor omogućava učeniku da stekne uvid u raznovrsnost čitalačkog materijala.
14. Da bi kod učenika razvili svest o tome kako se sve može izraziti utisak o tekstu, nastavnik treba da na primerima pokaže različite načine reagovanja na tekst.
15. Neophodno je da se kod učenika podstiče lični način reagovanja na pročitani tekst. Na posebnost izraza i tumačenja svakog učenika utiče usmeravanje, ohrabrenje i podsticaj od strane nastavnika.
16. Postoje različiti načini na koje je moguće razvijati metode procenjivanja pismenosti učenika, što će učenike dodatno motivisati, uvećati njihovo razumevanje i podstaći raznovrsnost pisanog izraza.
17. Obogaćivanje i razvoj rečnika sastavni je deo opismenjavanja. Koristeći igre i školske aktivnosti nastavnici treba da podstiču pravilno izgovaranje glasova i reči, kao i proširivanje fonda reči koje učenici koriste.

## 2. Podrška roditelja

Međusobna saradnja porodične i školske sredine najbolje utiče na razvoj pismenosti kod dece. Uključenost roditelja u obrazovanje dece može biti jedan od najznačajnijih činilaca koji doprinosi uspehu deteta u školi. Nastavnici mogu na različite načine da pomognu roditeljima da shvate važnost opismenjavanja. Kada prepoznaju školu kao sredinu koja je spremna na saradnju, roditelji se ubrzo uključuju u različite aktivnosti.

Kada roditelji pruže odgovarajuće podatke o razvoju svog deteta, povećava se mogućnost nastavni-

ka da odgovori na potrebe učenika. Roditelji mogu da podstiču svoju decu da kod kuće vežbaju na osnovu onoga što su radili u školi; mogu da učestvuju u oblikovanju nekih školskih aktivnosti i da u različitim situacijama budu predstavnici škole koju pohađaju njihova deca.

Važno je da roditelji budu uključeni u proces opismenjavanja svoje dece. Početkom školske godine uobičajeno je da nastavnici održe roditeljski sastanak na kome upoznaju roditelje sa svojim planovima i ciljevima za predstojeću godinu. Komentar i sugestije roditelja u vezi sa školskim programom nastavnicima mogu pružiti povratne informacije u pogledu toga šta oni smatraju da je najkorisnije za njihovu decu.

### Roditelji volonteri

U mnogim zemljama roditelji koji su spremni da pruže podršku svojoj deci mogu da volontiraju u školi, a među njima su češće majke nego očevi. Važno je podstaći i očeve da što češće učestvuju u školskim aktivnostima jer su i oni u procesu opismenjavanja uzori svojoj deci. Uloga roditelja volontera može biti da:

- slušaju svoju decu dok čitaju
- prekucavaju i štampaju dečije sastave
- pomažu deci u jednostavnim istraživanjima
- čitaju jednom detetu ili grupama u kojima ima više dece
- čitaju priče i snimaju ih na kasete koje će kasnije moći da se slušaju
- pričaju deci priče iz svog života

- rade sa decom na projektima ili na sastavljanju odeljenskog biltena
- pomažu deci pri odabiru knjiga u školskoj biblioteci.

### Povezivanje kuće i škole

Učenje kod kuće predstavlja priliku za saradnju roditelja, nastavnika i dece. Evo nekih ideja o tome kako se može podsticati razvoj pismenosti kod kuće:

*Pozajmi knjigu:* U školskoj biblioteci deca pozajmljuju knjigu koju će čitati zajedno sa svojim roditeljima. Neki delovi mogu se čitati naglas, može se prepričati ono što je pročitano ili se može razgovarati/pisati o osnovnoj temi knjige.

*Snimi priču:* Deca mogu na kasetofonu snimati priče koje im pričaju roditelji, bake, deke i drugi članovi porodice. Odeljenje može da sasluša snimljeni materijal, da pročita transkript snimljenog materijala ili učenik može da prepriča priču koju je čuo u svojoj kući.

### Uticaj roditelja na opismenjavanje

U školi se mogu praviti školske novine koje govore o uspehu sportskih timova, izložbama ili drugim vanškolskim aktivnostima. Ove vesti mogu pisati učenici, roditelji i nastavnici. Na taj način, roditelji deluju kao uzor svojoj deci, a istovremeno bivaju obavešteni o događajima u školi.

Pisma roditeljima mogu biti uspešno sredstvo da se istakne doprinos koji roditelji daju opismenjavanju svoje dece učestvujući u školskim aktivnostima. Evo primera takvog jednog pisma.

Dragi roditelji/staratelji,

Vi predstavljate osnovnu podršku u procesu opismenjavanja vaše dece. Svesni ove činjenice, u našoj školi organizovali smo program pod nazivom *Roditelji kao partneri u učenju*. Ovaj program usmeren je na podsticanje učenika da uče i čitaju kod kuće. On će i nastavnicima pružiti priliku da sa vama razgovaraju o učenju vašeg deteta tokom cele školske godine.

*Biblioteka u odeljenju*

Vaše dete moći će redovno da pozajmljuje knjige iz zbirke koja se nalazi u našoj učionici. Ovo je jednostavan i efikasan sistem kojim se podstiče čitanje kod kuće. Njime se kod dece podstiče i osećaj odgovornosti.

### *Torbe za knjige*

Svakog petka vaše dete dobiće torbu u kojoj će se nalaziti četiri do pet kvalitetnih dečijih knjiga koje obrađuju sličnu temu. U torbi će se nalaziti spisak knjiga koje ona sadrži; pismo upućeno vama; uputstva, ideje i materijali koji će deci biti potrebni da bi mogli da izraze svoje utiske o onome što su pročitali. Svake nedelje dobijaćete različita uputstva.

### *Mesečna torba za roditelje*

Svakog meseca vaše dete moći će da izabere deset knjiga koje će čitati zajedno sa vama. Knjige se mogu odnositi na različite teme i mogu biti različitih formi (romani, antologije tekstova, poezija ili dokumentarni tekstovi).

### *Mesečna pisma za roditelje, dijalog-dnevnici, roditeljski sastanci*

Ovo su prilike kada ćemo razgovarati o napretku vašeg deteta. Pisma će sadržati informacije o događanjima u školi, odeljenju, kao i vesti opšteg karaktera. Dijalog-dnevnici biće ličnije prirode i sadržaće obaveštenja o onome što se vašem detetu dešava u školi. Roditeljski sastanci biće održavani periodično tokom školske godine, što će biti prilika za razgovor o napretku vašeg deteta.

Izuzetno cenimo vaše učešće u ovom programu. Slobodno nam se obratite u bilo koje vreme radi razgovora o napredovanju vašeg deteta.

Pozdrav.

## **3. Stvaranje podsticajne sredine za razvoj pismenosti**

Ukoliko postoji kvalitetna podrška, vremenom se može povećati nivo razumevanja pročitaneog teksta. Dok čitamo i razmišljamo o onome što smo pročitali, u našim mislima neprestano se oblikuju različite predstave. Takođe, naše razumevanje zavisi i od mišljenja i stavova drugih ljudi. U odgovarajućim uslovima znatno mogu da napreduju deca koja još nisu savladala čitanje, nemotivisani čitaoci, kao i oni čitaoci koji imaju ograničene sposobnosti. Oni koji rade na opismenjavanju odraslih svedoci su toga da njihovi učenici vremenom, uz odgovarajuću podršku, razvijaju svoju pismenost. Mlađi, kojima je potrebna dopunska nastava čitanja, mogu napredovati uz odgovarajuće usmeravanje i podršku. Oni koji otežano čitaju, među kojima ima i odraslih, mogu uz pomoć stručnjaka zaslužiti članstvo u *klubu pismenih*.

Kada ovladaju tehnikama za razumevanje različitih tekstova, tehnikama za praćenje sopstvenog čitanja i za pismeno izražavanje, deca su na dobrom putu da razviju sposobnost samostalnog čitanja i pisanja. Da bi to postigli, potrebna im je sredina u kojoj imaju priliku da iskuse uspeh i u kojoj imaju slobodu da eksperimentišu i prave greške. Nastavnici lako mogu da prepoznaju dete kome se kod kuće re-

dovno čita. To dete postaje učenik koji je obrazovno u prednosti u odnosu na druge koji nemaju takvo iskustvo. Ovo potvrđuje verovanje da čitanje treba, počevši od najranijeg detinjstva, da bude sastavni deo okruženja u kome dete živi.

Da bi ušli u svet čitanja, potrebno je da se učenici upoznaju sa sadržajem različitih knjiga, da učestvuju u aktivnostima čitanja i da razgovaraju o knjigama koje su pročitali. Važno je da od samog početka učenici posmatraju sebe kao uspešne čitaoce i pisce. Da bi kod njih razvili samopouzdanje, nastavnici treba da ih upoznaju sa svim raspoloživim tehnikama za uspešno čitanje i pisanje. Kada deca uvide važnost čitanja i pisanja, javiće im se veća želja za opismenjavanjem. Situacije koje su slične onima u stvarnom životu, gde se čitanjem i pisanjem mogu zadovoljiti specifične potrebe i postići određeni ciljevi imajuće za rezultat ne samo opismenjavanje, već i prijetnost, zadovoljstvo i razumevanje suštine procesa čitanja i pisanja.

### **Pisani tekst u školskom okruženju**

Većina dece upoznaje se s pisanom rečju i pre polaska u školu slušanjem omiljenih priča i pesama koje im čitaju odrasli.

Neke od prvih reči koje deca nauče da prepoznaju jesu one reči kojima su okružena (na ambalaži

nekih proizvoda, na zgradama ili na saobraćajnim i drugim znacima, na televiziji). Nije potrebno da ih posebno učimo tim rečima i simbolima jer im deca automatski pripisuju značenje i važnost. U učionici u kojoj je primarni cilj razvoj pismenosti dominiraće razne vrste pisanog materijala: natpisi, knjige, časopisi, priče i postojaće mogućnost upotrebe računara.

### **Raznovrsnost materijala**

Školska sredina treba da sadrži raznovrsne materijale koji učenicima omogućavaju da zadovolje svoja interesovanja i otkriju nove informacije u vezi s čitanjem i pisanjem. Učionice, biblioteke i kućna sredina mogu ponuditi obilje privlačnog materijala i opreme, kao što su knjige, časopisi, novine, računari. Pribor za pisanje kao što su olovke, flomasteri, hemijske olovke i papir omogućavaju deci da se pismeno izražavaju. Tehnološka pomagala kao što su računari pomažu deci da savladaju veštine koje će im kasnije biti potrebne, a ujedno utiču i na dalji razvoj pismenosti.

Važno je da učenici imaju pristup velikoj količini materijala za čitanje. Smatra se da uzrast između osme i trinaeste godine predstavlja period „kvantiteta“, u kome se deca razvijaju u čitaoce čitajući biografije, naučne knjige i romane. Deca ovog uzrasta vole da pročitaju nekoliko knjiga istog pisca ili seriju knjiga sa istom grupom likova. Međutim, čitalački ukus se menja, a bogat izbor knjiga potreban je i da bi se zadovoljio raspon čitalačkih afiniteta u odeljenju. Potrebno je obezbediti odgovarajuće knjige za početnike, ali i za one učenike koji već samostalno čitaju. Takođe, potrebno je suočiti ih sa zahtevnijim materijalom koji sadrži složenije probleme i situacije, nijansiranu karakterizaciju likova, kao i kontekst koji će za njih predstavljati izazov.

### **Okružite decu štampanim materijalom**

Čini se da je opismenjavanje prirodan proces koji zahteva neprirodno okruženje. Učionica u kojoj se ovaj cilj efikasno postiže jeste ona u kojoj su deca okružena štampanim materijalom koji im pokazuje moć pisanja i oblikuje prirodnu želju za izražavanjem. Učenicima je potrebno izgraditi put u svet reči. Treba im pružiti priliku da razgovaraju; da čuju, čitaju i ponovo iščitavaju; da pišu, istražuju i eksperimentišu s pisanim materijalom kako bi

na taj način usvojili i razvili tehnike opismenjavanja. Dobri nastavnici stvaraju sredinu u kojoj će učenici stalno biti u interakciji s pisanim materijalom najrazličitijih vrsta.

### **4. Kako pomoći učenicima koji se školuju na nematernjem jeziku**

1. Tokom svakog časa nađite dovoljno vremena za lični kontakt sa učenicom.
2. Nemojte insistirati na tačnosti jer tako možete stvoriti zastoj u komunikaciji. Prihvatite greške kao sastavni deo procesa učenja novog jezika i podstaknite učenike da nastave da govore. Uključite ove učenike u zanimljive grupne aktivnosti koje su usmerene na rešavanje problema i koje podstiču međusobnu interakciju.
3. Ispoljite pozitivan stav prema ovim učenicima. Deca koja se obrazuju na nematernjem jeziku upravo usvajanjem novog jezika bivaju na određeni način obogaćena.
4. Planirajte aktivnosti u kojima se određeni jezički obrasci ponavljaju (npr. pesme, igre, slikovnice, pesmice pogodne za grupno recitovanje).
5. Nastavu jezika organizujte tako da učenici mogu na primerima da uoče određeno pravilo ili obrazac.
6. Posmatrajte napredak ovih učenika dugoročno. Deci koja uče jezik potrebno je da mnogo puta čuju, pročitaju i upotrebe određene gramatičke jedinice i da imaju povratnu informaciju, posle čega će lakše usvojiti nematernji jezik.
7. Umesto da ih predstavite kao učenike koji ne znaju jezik, predstavite ih kao decu koja tek počinju da ga uče.
8. Na sledeći način pokušajte da olakšate dolazak novog učenika koji ne zna dobro jezik na kome se nastava odvija:
  - Naučite pravilno da izgovorite njegovo ime.
  - Stavite ga da sedi sa učenicom kome je ovo maternji jezik.
  - Upoznajte ga sa učenicom koji ima isti maternji jezik kao on, ukoliko je to moguće.
  - Izložite fotografije svih učenika u odeljenju. Podstaknite učenike da napišu svoje mini-biografije koje će pratiti fotografije – neki učenici mogu da napišu verziju na oba jezika, drugi mogu da koriste svoj maternji jezik.

- Omogućite novom učeniku da se predstavi.
  - Sastavite jezički upitnik. Učenici mogu da rade u parovima i da u svojim sveskama beleže odgovore na pitanja.
  - Neka učenici u međusobnim razgovorima saznaju kako, kada i zašto su se njihovi roditelji ili preci preselili.
9. Sve što je izloženo u učionici treba da odlikava život i rad učenika:
    - Osim jezika na kome se nastava odvija, materijal može biti napisan i na drugim jezicima.
    - Redovno menjajte materijal izložen u učionici.
    - Uključite učenike u stvaranje i postavljanje materijala.
  10. Organizujte vršnjačko podučavanje tako što ćete dodeliti određene zadatke učeniku koji podučava, kao i njegovom paru koji uči.
  11. Sarađujte sa obližnjim školama. Na taj način možete povezati učenike osnovnih škola sa starijim učenicima koji mogu da budu njihovi mentori i uzori.
  12. Naučite učenike kako da aktivno pomognu onim učenicima koji tek uče jezik; npr. ponavljanje i parafraziranje, korišćenje gestikulacije, transkribovanje reči, razjašnjavanje.
  13. Naučite jednostavne izraze na jeziku novih učenika. Podstaknite i druge učenike da urade to isto.
  14. Obezbedite materijal za čitanje na više jezika, koji će biti izložen u školskoj biblioteci ili učionici.
    - Roditelje i ostale članove zajednice možete uključiti u aktivnost nabavke materijala na drugim jezicima.
  15. U program uključite multikulturalne literarne radionice u kojima ćete se baviti različitim kulturnim gledištima i pomagati učenicima da razumeju i reše probleme rasizma i drugih vidova nejednakosti.
    - Da biste razvili kulturnu pismenost učenika, izaberite knjige koje se bave istom temom, ali u različitim kulturnim kontekstima.

## Pitanja pomoću kojih se prati proces opismenjavanja

### Čitanje

Da li učenici:

- ☐ imaju priliku da vide kako nastavnik „misleći naglas“ demonstrira različite tehnike čitanja?
- ☐ svakog dana učestvuju u raznovrsnim aktivnostima koje su povezane s čitanjem i slušanjem?
- ☐ čitaju tekstove napisane u različitim oblicima i žanrovima?
- ☐ uče kako da samostalno biraju odgovarajuće knjige?
- ☐ posvećuju određeni deo dana čitanju u sebi?
- ☐ čitaju tekstove zajedno s ostalim članovima grupe?
- ☐ razmišljaju o pročitanoj i iskazuju svoje utiske?
- ☐ razgovaraju o pročitanim tekstovima s vršnjacima i nastavnikom?
- ☐ vode dnevnik čitanja u kome beleže svoje utiske u vezi s pročitanim knjigama?
- ☐ posvećuju vreme upoznavanju s nekim novim piscima i ilustratorima?
- ☐ čitaju kritički i razmišljaju o vezama koje su uočili?
- ☐ proširuju repertoar tehnika koje koriste prilikom čitanja?
- ☐ koriste savremenu tehnologiju u komunikaciji i istraživanju podataka?
- ☐ primenjuju svoju čitalačku sposobnost u svim predmetnim oblastima?
- ☐ učestvuju u raznovrsnim aktivnostima čitanja naglas da bi unapredili tečnost u čitanju?
- ☐ sebe opažaju kao uspešne čitače?

### Pisanje

Da li učenici:

- ☐ imaju priliku da posmatraju kako nastavnik „misleći naglas“ demonstrira kako se sastavlja tekst?
- ☐ vode beleške o pisanju, prikupljaju i beleže ideje i zapažanja koje mogu iskoristiti u svom pisanju?
- ☐ svaki dan izdvoje određeno vreme za pisanje?
- ☐ pišu tekstove različitih žanrova?
- ☐ beleže svoja osećanja, doživljaje i ideje?
- ☐ uz odgovarajuću pomoć biraju teme o kojima će da pišu?
- ☐ koriste različite oblike pisanja za različite zadatke?
- ☐ na delima pravih pisaca uče umeće pisanja?
- ☐ usvajaju veštine potrebne za ispravljanje i prerađivanje teksta?
- ☐ učestvuju u vođenom i interaktivnom pisanju?
- ☐ povećavaju svoje razumevanje strukture reči i rečenica?
- ☐ učestvuju u razgovorima s nastavnikom i drugim učenicima?
- ☐ razmenjuju svoje sastave sa drugovima; slušaju i čitaju njihove radove?
- ☐ koriste pisanje kao sredstvo razmišljanja?
- ☐ putem pisanja komuniciraju s drugima?
- ☐ smatraju da su sposobni da pišu i u drugim predmetnim oblastima?
- ☐ traže mišljenje drugih kada planiraju i prerađuju svoje tekstove?
- ☐ imaju na umu čitaoca dok pišu?
- ☐ upotrebljavaju računar u svrhu pisanja?
- ☐ tokom rada na drugim zadacima i projektima koriste svoje završene pismene radove?
- ☐ svakog meseca pripremaju neki svoj pismeni rad za prezentaciju?



## Kako se vodi dnevnik čitanja – neke sugestije

- Pokušajte da predvidite šta će se u priči dalje događati.
- Uporedite ono što ste prethodno zabeležili s onim što ste pročitali. Da li su se vaša predviđanja ispunila?
- Šta vas je u knjizi iznenadilo? Napišite nešto o događajima koje niste predvideli ili o situacijama koje su vas zainteresovale.
- Prepišite citat koji želite da zapamtite ili dijalog koji vam se posebno dopao.
- Pretvorite određeni prozni deo knjige u pesmu.
- Pronađite važne ideje iz knjige koje govore nešto o životu.
- Odredite žanr knjige koju čitate i imajte na umu osobine tog žanra.
- Obratite pažnju na ilustracije, kao i na ukupan izgled i strukturu knjige.
- Povežite knjigu s drugim knjigama istog pisca koje ste pročitali; ako se radi o serijalu, povežite je s knjigom koja joj prethodi ili je njen nastavak.
- Pišite o liku iz knjige koji vas privlači ili za koga ste se vezali tokom čitanja; razmotrite promene u liku tokom razvoja priče.
- Uočite veštinu pisanja koju pisac pokazuje i povežite je sa sopstvenim trudom koji ulažete u pisanje.
- Iskažite svoje mišljenje u pogledu toga šta je pisac hteo da kaže.
- Razmišljajte o jeziku pisca, o njegovoj upotrebi posebnih reči i izraza, o njegovim opisima.
- Kažite nešto o mestima koja ste u knjizi obeležili i koja su na neki način povezana s vašim životom.
- Potražite neku vezu između knjige i filmskih i televizijskih programa, kao i drugih knjiga koje imaju sličnu temu.
- Iskažite svoja mišljenja o svim pitanjima koja su se javila tokom čitanja knjige.
- Istražite podatke o životu i radu pisca.
- Ispitajte koliko pisac tačno i precizno piše; kritički se osvrnite na pišćeve ideje.
- Sumirajte knjigu ili napravite njen kratak prikaz.
- Razmotrite teškoće na koje ste nailazili tokom čitanja knjige ili razloge zbog kojih ste prestali da je čitate.
- Razmislite o tome šta ste naučili čitajući knjigu.

## Doterivanje sastava – šta treba proveriti

- ☐ Da li naslov odgovara sadržaju sastava i da li je dovoljno zanimljiv?
- ☐ Ponovo pročitaj sastav i razmisli o temi. Kakav utisak želiš da preneseš na čitaoca?
- ☐ Da li je potrebno nešto dodati – zanimljive reči, početak koji budi radoznalost ili snažniji završetak?
- ☐ Da li je potrebno nešto izbaciti – delove koji nemaju smisla, zbunjujuće reči, dosadne reči, reči koje se ponavljaju?
- ☐ Da li je potrebno prerasporediti delove teksta – promeniti mesto određenih pasusa, reči, rečenica kako bi tekst imao više smisla i da bi bio jasniji?
- ☐ Da li si pre pisanja sprovodio neke aktivnosti (istraživao, pravio beleške, smišljao ideje, beležio ideje koje su ti se javljale, pravio spiskove)?
- ☐ Da li su ideje u tekstu dobro organizovane i da li ih je lako razumeti?
- ☐ Da li detalji čine tekst snažnijim?
- ☐ Da li si koristila primere koji će pomoći čitaocu da bolje shvati tekst?
- ☐ Da li će čitalac razumeti jezik i reči koje si koristio?
- ☐ Da li je sastav jasan i sažet? Da li se drži teme?
- ☐ Da li su rečenice gramatički ispravne i da li imaju smisla?
- ☐ Da li su reči pravilno napisane?
- ☐ Da li si poštovala znake interpunkcije?
- ☐ Da li je na potrebnim mestima veliko slovo pravilno upotrebljeno?
- ☐ Da li je rukopis uredan i čitak? Ako je sastav pisan na računaru, da li je vrsta slova odgovarajuća?
- ☐ Da li su pasusi pravilno označeni (uvučeni)?
- ☐ Da li su citati pravilno navedeni i obeleženi?
- ☐ Da li su naslovi i podnaslovi pravilno obeleženi?
- ☐ Da li su fusnote pravilno obeležene?
- ☐ Da li je korišćena literatura pravilno navedena?
- ☐ Da li bi uvođenje tabela ili dijagrama upotpunilo rad?
- ☐ Da li bi uvođenje slika ili ilustracija pomoglo čitaocu u razumevanju?
- ☐ Da li imaš posebne korice za svoj sastav?
- ☐ Da li si sačuvao sve radne verzije svog sastava?
- ☐ Da li je tvoja fascikla sa sastavom i svim priložima potpuna?



## **Podsticajna pitanja tokom individualnog rada sa učenicima u vezi s pisanjem**

- ☐ Čime se trenutno baviš?
- ☐ Da li ti je potrebna pomoć u pisanju?
- ☐ Mene zanima ova ideja. Kaži mi nešto više o njoj?
- ☐ Zašto si želeo da pišeš baš o ovoj temi?
- ☐ Da li si se u nečemu predomislila dok si radila na ovoj temi?
- ☐ Šta si zamišljao?
- ☐ Šta bi želela da čitaoci tvog sastava zapamte?
- ☐ Koja je najvažnija stvar koju želiš da izraziš u svom sastavu?
- ☐ Da li misliš da ovde ima više od jedne teme?
- ☐ Koji je tvoj najomiljeniji deo?
- ☐ Da li bi neki deo ovog sastava mogao da izbaciš i da ga iskoristiš u drugom sastavu?
- ☐ Kako bi bilo da ponovo pregledaš skicu na kojoj si šematski prikazala svoju ideju ili da pokušaš da napraviš novu?
- ☐ Da li ti je potrebno više podataka?
- ☐ Gde se odigrao ovaj događaj?
- ☐ Šta ga je izazvalo?
- ☐ Da li će čitalac razumeti ovaj deo?
- ☐ Da li je moguće proširiti ovaj opis?
- ☐ Da li bi mogao da dodaš nešto o svojim utiscima i osećanjima?
- ☐ Zašto je ovaj deo važan?
- ☐ Da li misliš da će ovaj lik biti interesantan za čitaoca?
- ☐ Da li će na ovom mestu čitalac prepoznati tvoj glas?
- ☐ Pročitaj uvod naglas. Da li će ga čitalac razumeti?
- ☐ Kako bi želela da se čitalac oseća pošto pročitava ovaj sastav?
- ☐ Ja ne razumem baš najbolje ovaj deo. Da li možeš da mi pomogneš da ga razjasnim?
- ☐ Da li si razmišljao da pokušaš na neki drugi način?
- ☐ Kako bi bilo da stihove rasporediš drugačije?
- ☐ Da li misliš da bi neka ilustracija mogla biti od pomoći?
- ☐ Pročitaj naglas ovaj dijalog. Da li ljudi tako zaista govore?
- ☐ Da li bi u ovom delu pomoglo dodavanje dijaloga?